

Groeps- verkrachting of engelenlach

Urban Legends worden spannende schrijftaken

Een groep jongeren wacht bij de fietsenstalling van Kinopolis een meisje op en stelt haar voor de keuze: een groepsverkrachting of een engelenlach. Het stomverbaasde meisje kiest natuurlijk voor de tweede optie. Daarop haalt een van de jongens vliegensvlug een mes tevoorschijn en snijdt haar mondhoeken open tot aan de oren. Nadien strooien ze nog zout in haar wonden.

Auteurs: Caroline Cajot en Guido Cajot

“Urban legends prikkelen de fantasie van de studenten én bieden uitstekend materiaal om zowel creatief als zakelijk schrijven te oefenen.”

De ‘Engelenlach’ is een bekend en luguber verhaal dat al vele jaren wordt verteld en waarvan er vele variaties bestaan. Dit wordt een urban legend genoemd of, in het Nederlands, een stadslegende of een broodjeaapverhaal. In dit artikel zullen de drie verschillende benamingen elkaar afwisselen. In het verklarend woordenboek van Van Dale staat bij het lemma ‘broodjeaapverhaal’: ‘Naar het boek *Broodje Aap van Ethel Portnoy (1927-2004) (...) meestal gruwelijk, hedendaags volksverhaal dat als ‘waar gebeurd’ wordt verteld en vaak ook wordt geloofd, dat inspeelt op universele angsten en dat over de hele wereld als een soort mythe opduikt*’.

Iedereen kent wel verhalen die hij van een vriend van een vriend heeft gehoord, waarvan hij niet weet of het echt gebeurde of dat het enkel een gerucht is. Vaak gaat het om bijzonder gruwelijke feiten die met veel zin voor detailbeschrijvingen na iedere vertelling steeds erger worden. De ‘daders’ van bovenstaand verhaal zijn telkens verschillend: de ene keer zijn het hooligans van een bepaalde voetbalclub, dan weer zijn het Marokkaanse jongeren of racistische Vlamingen. Elk verhaal speelt in op maatschappelijke angsten die op dat moment actueel zijn.

Alden Biesen brengt verhalen tot leven¹

De traditionele verhaaltypen zoals sprookjes, volkssagen en legenden lijken op sterven na dood te zijn. Gemoedelijk

vertellen lijkt niet meer van onze tijd en de beeldcultuur lijkt de narratieve kracht van de verteller pur sang te hebben verdreven. En toch. Sommige vertelgenres blijven bijzonder goed scoren en de urban legends zijn hiervan een voorbeeld. In Amsterdam, Maastricht, Gent en dus ook in Alden Biesen worden jaarlijks groots opgezette vertelfestivals georganiseerd, waar massaal naar getalenteerde vertellers wordt geluisterd. Meer dan 16.000 leerlingen van secundaire scholen komen in de lente jaarlijks naar Alden Biesen, de voormalige verblijfplaats van de Duitse Orde, om te luisteren naar verhalen in vijf verschillende talen. Enerzijds zijn er vertellers die eigen verhalen brengen uit verschillende culturen, anderzijds concentreert het vertelfestival zich in het vertelweekend op bepaalde thema’s. Zo stonden in de editie van 2010 centraal: het verhaal van Frankenstein en de verschillende varianten van Roodkapje in andere culturen. Ook de studenten van KHLim-lerarenopleiding bachelor kleuter-, lager en secundair onderwijs luisterden gedurende een dag samen met kinderen van de lagere en secundaire scholen naar sprookjes, fabels, gedichten, volks- en griezelverhalen van verschillende Europese culturen. De opleiding wil deze verteldag aangrijpen om in een micromodule ‘Urban Legends’ met de taalvaardigheden luisteren, lezen, spreken en schrijven aan de slag te gaan. In dit artikel beschrijven we het onderdeel *schrijven*.

In onze micromodule *schrijven* gaat er vooral veel aandacht naar het gebruik van een adequaat register, tekstcohesie en woordenschat. Een krachtig schrijfvaardigheids- onderwijs veronderstelt een leerproces met veel feedback van de docent, maar ook van de medestudenten. In dit artikel stellen we de verschillende mogelijkheden voor.

Stadslegendes in Vlaanderen en Nederland

Verdwenen katten op menu in restaurant

AMSTERDAM - In de Amsterdamse Nieuwmarktbuurt verdwijnen volgens de bewoners steeds meer katten. De laatste tijd zijn er veertien poezen niet meer thuisgekomen. En dat is volgens de buurt geen toeval. Zo gaat het gerucht dat de huisdieren op de kaart staan bij hun Chinese buurtgenoten. (Dagblad van het Noorden, 14 november 2007)

Dit krantenartikel lijkt heel sterk op het bekende broodjeaapverhaal waarin een koppel tijdens hun verblijf in China met hun hond naar een restaurant gaat. Zij bestellen met handen en voeten eten voor zichzelf en voor hun hond. Deze wordt meegenomen naar de keuken en zoals de lezer al snel vermoedt, eten man en vrouw zonder het te weten hun eigen hond op.

In Vlaanderen raakten de broodjeaapverhalen bekend dankzij Luk Wyns² en zijn *Sterke verhalen* die tussen 1997 en 1999 op de VRT werden uitgezonden. Later zou hij ook met theatermonologen *Sterke verhalen en schaamteloze vertellingen* tussen 2000 en 2004 de theaters in Vlaanderen onveilig maken. Er verschenen ook publicaties bij Manteau (met DVD) en Standaard Uitgeverij. Zijn *Pinky in China*³ is een bewerking van bovenstaand broodjeaapverhaal.

¹ Het Internationaal Vertelfestival vindt jaarlijks plaats in de Landcommanderij van Alden Biesen (Rijkhoven-Bilzen) en werd in 2010 voor de vijftiende keer georganiseerd.

² Luk Wyns is een bekend Vlaams acteur en regisseur. Hij schreef en regisseerde midden de jaren '90 de VTM-serie ‘De familie Backeljau’. Nu is hij nog steeds te horen in de radiospot van de doe-het-zelfketen Gamma met de overbekende kreten als “Mannekes?! Vader!” en “Kijk maar in de Gamma-krant, héhé!”.

³ Wyns, L., (2003), ‘Pinky in China’, Uit: *Sterke Verhalen en Schaamteloze Vertellingen 1*: Eva Kodaly's Obsessie, Antwerpen: Manteau.

De studenten krijgen eerst een aflevering van het tv-programma te zien en op basis hiervan wordt het literaire genre van de urban legends voorgesteld. De docent gebruikt hierbij de publicatie *Moderne sagen en verhalen* van Stefaan Top. Hierin staan sterke horrorverhalen over opgeroepen geesten, besmet voedsel, diefstallen, HIV-besmetting, uit de hand gelopen grappen, seksschandalen en ontvoeringen, alcoholcontroles en internetgevaar. In de klas vraagt de docent aan de studenten of zij gelijkaardige verhalen kennen en geeft hij hen de opdracht bij vrienden, familie of kennissen te informeren of zij soortgelijke verhalen gehoord hebben. Dit is immers de essentie van een broodje-aapverhaal: het is een verhaal dat iemand gehoord heeft van een vriend van een vriend. Het verhaal lijkt onwaarschijnlijk, maar is wel altijd prikkelend. Een constante is wel dat deze verhalen mensen waarschuwen voor angsten die leven in de moderne maatschappij.

Een carrousel met 'Writing Labs'

In deze micromodule schrijven wordt er gewerkt met een carrouselstelsel, wat betekent dat de studenten van de ene opdracht naar de andere doorschuiven. Krachtig schrijfvaardigheidsonderwijs veronderstelt een leerproces met veel bijsturing, wat maakt dat de docent een 'feedbacker' wordt. Dat is echter niet haalbaar voor grote groepen studenten (zoals in de eerste fase van het hoger onderwijs vaak het geval is). Daarom is in deze micromodule de peerhulp van medestudenten essentieel.

Vorbereiding op de schrijftaken

Om de studenten zowel op inhoudelijk als vormelijk vlak klaar te stomen voor de

“Krachtig schrijfvaardigheids- onderwijs veronderstelt een leerproces met veel bijsturing.”

schrijftaken, moeten deze een aantal voorbereidende opdrachten doorlopen. Eerst is het belangrijk dat ze zich bewust worden van de betekenis van verhalen in onze moderne samenleving en welke rol urban legends nu precies spelen. Die inhoudelijke kennis wordt nog eens verbonden aan twee leesopdrachten en één luisteropdracht.

In een eerste opdracht krijgen de studenten een interview uit *Het Nieuwsblad* voorgeschoteld waarin Guy Tilkin, de organisator van het vertelfestival van Alden Biesen, uitlegt wat de plaats van verhalen en vertellers heden ten dage is. Na het lezen van de tekst volgt een reeks vragen die de studenten de inhoud van de tekst laten reconstrueren.

De tweede opdracht laat studenten hun kennis over tekststructuren nog eens inoefenen, zowel op het vlak van lees- als schrijfvaardigheid. Hiervoor gebruikt de docent een tekst die grotendeels gebaseerd is op twee teksten van Stefaan Top, die de studenten informeert over hoe urban legends ontstaan zijn uit een lange traditie van sagen en volksverhalen en wat de kenmerken van een urban legend precies zijn. De docent heeft de tekst in vijf stukjes geknipt en alle leden van de groep krijgen een of in sommige gevallen twee strookjes. De studenten moeten de tekst reconstrueren op basis van inhoud, de verwijswwoorden, signaalwoorden, enzovoort.

Als de studenten de volgorde van de alinea's uitgedokterd hebben, is het hun taak om een korte, beknopte synthese te schrijven van de tekst.

De derde opdracht focust op luistervaardigheid: de studenten krijgen een urban legend te horen waarbij ze meer te weten komen over Mary Mallone, ook wel Typhoid Mary (tyfus-Mary) genoemd. Zij was een Ierse immigrante die drager was van tyfus in de Verenigde Staten. Ze is een schoolvoorbeeld van wat vandaag de dag een 'superbesmetter' heet, iemand die in zijn eentje grote aantallen mensen besmet met bijvoorbeeld SARS of HIV. Hierbij horen een aantal typische luisteropdrachten.

Als de studenten de voorbereidende opdrachten hebben afgerond, kan het echte schrijfwerk beginnen.

Writing Lab 1

Tijdens de eerste opdracht van de carrousel krijgt de eerste student het begin van het verhaal *Pinky in China*. Hij vult dit begin aan met tien regels en geeft het door aan de volgende student die hierop verder werkt. Deze leest het stukje van zijn collega en reviseert de tekst. Hiervoor hebben we een 'reflectiewijzer' ontwikkeld met een zeer concrete vraagstelling naar de oriëntatie/voorbereiding, de inhoud, de tekstsamenhang en -structuur, de zinsbouw, het woordgebruik, de schrijfstijl, de spelling en de interpunctie. Hij vult de oorspronkelijke tekst ook weer aan met tien regels en geeft het geheel door aan de volgende student.

Zo schrijven maximaal zes studenten aan dit een groeiverhaal. We raden wel aan om een aantal essentiële criteria aan het

verhaal te verbinden en te benadrukken dat de studenten wel degelijk de kenmerken van het broodjeapverhaal moeten respecteren.

Een aantal van deze kenmerken zijn: geen duidelijke bronnen (*een vriend van een vriend vertelde me onlangs*), de onzekere inhoud (*misschien is het waar dat*), de samenzwerende toon (*ik heb het nog tegen niemand anders durven vertellen*), de overvloed van nauwelijks relevante details die een verhaal geloofwaardig maken (*herinner je je dat*), allerlei racistische of discriminerende toespelingen (*van Marokkanen zegt men vaak*). Inhoudelijk bepaalt horror duidelijk de teneur van deze eigentijdse verhalen.

Writing Lab 2

Een meer genormeerde manier van schrijven gebeurt in een volgende 'writing lab' waarbij het gaat om zakelijk schrijven. De groepsindeling blijft dezelfde, omdat de studenten nu met elkaars manier van schrijven vertrouwd zijn; ook hier wordt immers peercoaching verwacht. Iedereen krijgt een verschillende urban legend en de taak is om individueel een kort artikel te schrijven van ongeveer 250 woorden waarin de volgende informatie terug te vinden is:

1. Korte samenvatting van het verhaal
2. Informatie over ieders specifieke urban legend, zoals:
 - *Zijn er gelijkaardige verhalen die je kunt terugvinden? Zo ja, welke? Waar liggen de gelijkenissen en/of verschillen?*
 - *Zijn jouw verhaal en die gelijkaardige verhalen gebaseerd op waargebeurde fenomenen?*
 - *Extra weetjes, informatie... die je op het internet in verband met jouw verhaal kunt vinden.*

3. Uitleg over de maatschappelijke problematiek waarvoor deze urban legend wil waarschuwen. Zie voorbeelden leestekst urban legends.

De studenten krijgen een schrijfwijzer van de docent die hen moet helpen om een zakelijke tekst te schrijven. Ze lezen weer elkaars teksten en controleren of de aanwijzingen van de schrijfwijzer ook worden opgevolgd.

De vampier, de platte hamster, de superbacterie...

De urban legends of broodjeapverhalen prikkelen de fantasie van de studenten én bieden uitstekend materiaal om zowel creatief als zakelijk schrijven te oefenen. Naast deze twee writing labs kan je als docent nog meer opdrachten rond dit onderwerp bedenken: een contactadvertentie van een vampier, een sandwichverhaal over een geplette hamster, een krantenartikel over de superbacterie ...

Het vertelgenre is op dit moment echt wel 'hot' bij jongeren; denk hierbij maar aan het succes van vampierenverhalen zoals *Twilight* van Stephenie Meyer of de bekroonde televisieserie *True Blood* gebaseerd op de boekenreeks *The Southern Vampire Mysteries* van Charlaine Harris. Anderzijds werden jongeren de laatste jaren geconfronteerd met de echte gruwel van horrorverhalen in hun onmiddellijke omgeving (Ronald Janssen uit Loksbergen (Belgisch-Limburg)) of in de nieuwsmedia (Dutroux, de babylijkjes in Noord-Frankrijk en Friesland, de Loveparaderamp in het Duitse Duisburg). Hoewel zij het onderscheid tussen verhalen en de werkelijkheid wel kunnen maken, zullen zij die dreiging als echt ervaren en daardoor maken de urban legends sterk deel uit van hun verhaalcultuur.

Gillian Bennett schrijft hierover: 'Contemporary legends (reflect) the fears and anxieties of a particular age or are cautionary tales warning of modern danger'.

Caroline Cajot is docente aan het CVO 'Kamer voor Handel en Nijverheid' in Brussel

Guido Cajot is docent Nederlands in de Katholieke Hogeschool Limburg, Departement Lerarenopleiding: Bachelor Lager Onderwijs, Campus Hemelrijk

Literatuur

Bennett, Gillian. (2004). *Encyclopedia of Urban Legends (review) Marvels & Tales - Volume 18, Number 1*, pp. 118-121.

Top, S. (2008). *Op verhaal komen: Moderne Sagen en Geruchten uit Vlaanderen*, Leuven: Davidsfonds-Literair.

Top, S., "Inleiding", In: Bernauw, P., *Sterke Verhalen*, Gent: Stichting Mens en Cultuur, 1995, p. 7-10,

Van Jole, F., "Het Rijk der Fabelen: De wil om te besmetten", Uit: *Het Vervolg van de Volkskrant*, 1997; te raadplegen op: <http://www.xs4all.nl/~fvjole/archief/artikelen/Volkskrant/1997/fabels/970809.html>